

Dominika ŁASKA
Jacek KACZMAREK
Uniwersytet Łódzki

„JEŻELI WYBIERASZ SIĘ W PODRÓŻ” – O DOSTĘPNOŚCI INSTYTUCJI KULTURY DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

1. Wprowadzenie

Co skłania człowieka do wyruszania w drogę? Dlaczego pozostawiamy dobrze znaną codzienność i udajemy się w nieznany, obcy świat? W jaki sposób podróżujemy? Czy jesteśmy przekonani o sensowności wędrowania? Zbigniew Herbert odpowiada w trybie warunkowym na stawiane pytania:

Jeżeli wybierasz się w podróż niech będzie to podróż długa
[...] żebyś nie tylko oczami ale także dotykiem poznał szorstkość ziemi
i abyś całą skórą zmierzył się ze światem.

Podobnie Konstandinos Kawafis zwraca się z prośbą do wędrowca, aby podróżował niespiesznie przez długie lata. Podróż staje się wówczas wolnym smakowaniem nowego świata. Podróżny zostaje odkrywcą pod warunkiem, że całym sobą wnika w kulturę odwiedzanego miejsca. Jednakowoż pożyteczne doświadczanie napotykanego kultury wymaga przywrócenia umysłowi pełnej zmysłowości. Myślenie, to według F. PESSOI (2009) oczy i uszy (*Penso com os olhos e com os ouvidos*). Wędrowiec uczy się świata

poprzez nowe krajobrazy, oryginalne dźwięki, wyrafinowane smaki. Zmysłowość jest kluczem do rozumienia kultur poznawanych w podejmowanych podróżach. Można zatem powiedzieć, że wspólnymi korzeniami turystyki i kultury są niespieszność podróżowania, smakowanie świata i budzenie zmysłowości wędrowców.

Niektórzy z nas podróżują, mniejszość wędruje, a większość zazwyczaj wyjeżdża. Refleksje poetów są jedynie wskazaniem, zaleceniem dla zdrowego, wykształconego, reprezentanta klasy średniej, udającego się w drogę i osiągającego miejsce przeznaczenia. Może on obudzić swoją zmysłowość. Jego umysł odzyska wówczas umiejętność patrzenia, słuchania, smakowania. Ale jest to możliwość wyboru, szansa na świadome podróżowanie. Nie wszyscy jednak stają przed takim wyborem. Niektórzy muszą pokonywać niepełnosprawną zmysłowość. U nich nie ma wyboru, pozostaje konieczność ograniczonego doświadczania świata. Dlatego też ich podróżowanie bywa długie i żmudne. Poznawanie innych kultur wymaga zazwyczaj dłuższego i trudniejszego przygotowania do wędrowki.

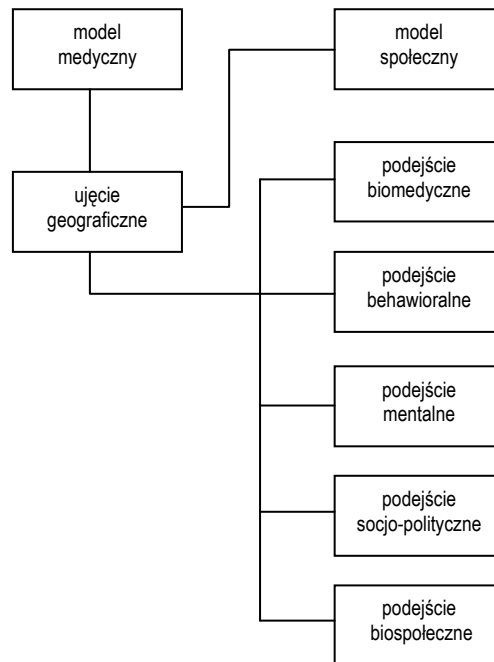
Określenie uwarunkowań turystyki kulturowej osób niepełnosprawnych stanowiło podstawę prezentowanego materiału badawczego. Autorzy opracowania przyjęli założenie, że możliwości rozwoju turystyki kulturowej osób niepełnosprawnych na obszarze recepcyjnym należy w pierwszej kolejności rozpatrzyć z punktu widzenia mieszkańców miejsca docelowego. W tym przypadku obszarem badań była Łódź. Warunkiem przyjazdu do Łodzi turystów niepełnosprawnych jest bowiem pozytywna ocena codziennego dostępu do dóbr kultury. Postawiono podstawowe pytanie badawcze: **Czy Łódź jest miastem, w którym instytucje kultury spełniają oczekiwania osób niepełnosprawnych i umożliwiają uczestnictwo w kulturze?** Dostępność do instytucji kultury zostanie przedstawiona przez pryzmat koncepcji komunikatu kultury opartego na słowie. Dostępność do kultury będzie zaprezentowana w aspekcie zagospodarowania przestrzeni oraz indywidualnych doświadczeń osób niepełnosprawnych. Część empiryczną opracowania poprzedzono rozważaniami teoretycznymi i metodycznymi.

2. Istota niepełnosprawności

Dokładne określenie niepełnosprawności jest skomplikowanym zamierzeniem. Przyczyną znacznych rozbieżności jest różnorakie podejście do niepełnosprawności. W związku z tym wyróżnia się następujące modele badawcze (JOHNSTON, GREGORY, PRATT, WATTS 2010, GLESSON 1999) – (rys. 1.):

- model medyczny, w którym rozpatruje się biologiczne uwarunkowania, przebieg niepełnosprawności. Ważnym zagadnieniem w tym modelu jest także leczenie i rehabilitacja. Badacze poszukują szczególnych warunków określających indywidualne przyczyny powstałego upośledzenia;
- model społeczny wykorzystujący podejście relacyjne do przedstawienia badanej rzeczywistości. Niepełnosprawność stanowi punkt wyjścia do definiowania relacji społecznych (indywidualnych i instytucjonalnych). Rozróżnia się zatem relacje pomiędzy jednostką niepełnosprawną i społeczeństwem wywołujące wykluczenie społeczne, popadanie w biedę, niesprawiedliwość, marginalizację;
- ujęcie geograficzne, w którym następuje łączenie modelu biomedycznego i społecznego. Pierwszorzędного znaczenia nabierają wówczas relacje rozpatrywane w kontekście środowiska życia osoby niepełnosprawnej.

W ujęciu geograficznym spotyka się najwięcej ścieżek koncepcyjnych i wynikających stąd założeń badawczych (rys. 1). Zalicza się zatem następujące podejścia metodologiczne:

Rysunek 1. Rodzaje studiów nad niepełnosprawnością

Źródło: opracowanie własne na podstawie JOHNSTON, GREGORY, PRATT, WATTS (2000)

- biomedyczne, najczęściej spotykane w geografii medycznej. Niepełnosprawność jest definiowana ze względu na stan równowagi organizmu (tzw. normalność). Zjawiska zależności medycznych bywają prezentowane w postaci atlasów (np. mapy obszarów podwyższonego ryzyka niepełnosprawności);
- behawioralne, w którym bada się możliwości pokonywania barier w środowisku życia codziennego. Formułowane są wzory zachowań transportowych w kontekście cech środowiska geograficznego (środki transportu, system sygnałów i znaków). Wykorzystuje się tutaj dzienną ścieżkę życia niepełnosprawnych (zwłaszcza niewidomych);
- mentalne, przyjmujące cel poszukiwania środowiskowych przyczyn niesprawności intelektualnej. Zainteresowanie badaczy koncentruje się także na zagadnieniach lokalizacji instytucji opieki nad niepełnosprawnymi intelektualnie oraz dostępności tych placówek;
- socjo-polityczne, przyjmujące założenia ontologiczne materializmu historycznego. Wówczas niepełnosprawność należy traktować jako dialektyczny efekt procesów historycznych; dominują tutaj zagadnienia marginalizacji społecznej spowodowane walką o posiadanie przestrzeni;
- biospołeczne, w których przyjmuje się diagnostyczne ujęcie nauk medycznych, natomiast podstawy biologiczne niepełnosprawności stają się punktem wyjścia do poszukiwania zrozumienia świata społecznego (np. świat życia niepełnosprawnych kobiet – aspekt indywidualny i instytucjonalny); relacje w sferze kultury także można zaliczyć do tego nurtu. Wszak kultura jest spotkaniem, czyli relacją społeczną opierającą się na komunikacie wysyłanym przez twórcę, a odczytywanym przez odbiorcę (JOHNSTON, GREGORY, PRATT, WATTS 2000).

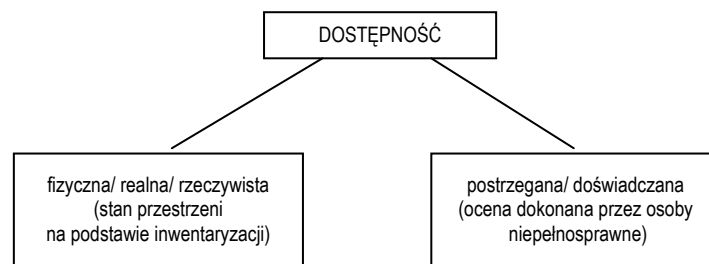
W opracowaniu wykorzystano różnorodne ujęcia modelowe związane z badaniem niepełnosprawności. W pierwszej kolejności rozpoznano stan istniejący z punktu widzenia podejścia medycznego. Następnie przyjęto założenia relacyjne dotyczące uczestnictwa w kulturze. Przyjęto bowiem, że kultura to komunikat opierający się na słowie. W konsekwencji opracowano typologię niepełnosprawności z punktu widzenia kulturalnych relacji społecznych. Wykorzystano także podejście behawioralne, czyli studium przypadku osoby niewidomej.

3. Uzasadnienie pojęciowe

Mając na uwadze specyfikę uczestnictwa i obsługi osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym autorzy na potrzeby niniejszego opracowania dokonali następującego podziału na:

- osoby z dysfunkcją ruchu – użytkownicy wózków inwalidzkich i poruszający się za pomocą kul lub laski;
- osoby z dysfunkcją wzroku – osoby słabowidzące i niewidome;
- osoby z dysfunkcją słuchu – osoby słabosłyszące i niesłyszące;
- osoby niepełnosprawne intelektualnie – osoby z upośledzeniem umysłowym.

Przywołując określenie dostępności należy nadmienić, że w tym przypadku występuje duża liczba zamiennie stosowanych określeń. Autorzy w opracowaniu dostępność będą rozpatrywali na dwóch poziomach – ilustruje to rys. 2.

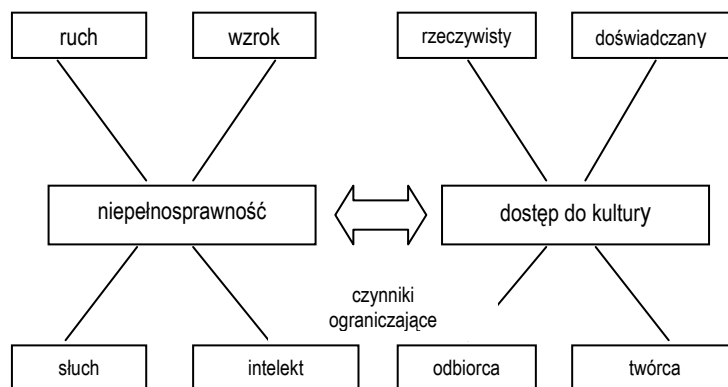
Rysunek 2. Aspekty dostępności do instytucji kultury
Źródło: opracowanie własne

Wyodrębnienie czterech grup niepełnosprawnych pozwoliło z jednej strony zestawić wymagania, jakie stawiają osoby z poszczególnymi rodzajami niepełnosprawności bazie kulturowej, z drugiej zaś podkreślić czynniki, które ograniczają dostęp do niej (rys. 3).

Na potrzeby opracowania autorzy zdefiniowali termin „uczestnictwo w kulturze” w dwóch aspektach: odbiorcy i twórcy. Pierwszy z nich należy rozumieć jako **możliwość odbioru i rozumienia treści tworzonych przez artystę**, a drugi jako **tworzenie treści w procesie artystycznym oraz możliwości ich przekazywania**.

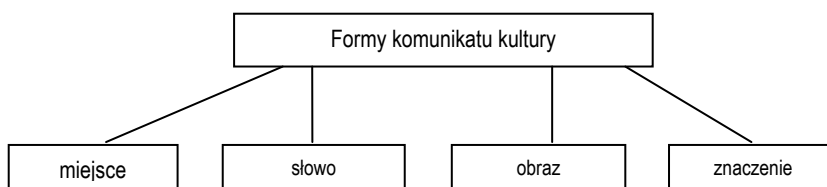
Wspomniana różnorodność badań przejawiała się także poprzez samą wieloaspektowość osób niepełnosprawnych. Ich rodzaj niepełnosprawności (dysfunkcjonalność organizmu) jest szczególnie istotny w odbiorze oferty

kulturalnej. Niepełnosprawność fizyczna bowiem ogranicza materialnie (fizycznie) dostęp do sfery kultury. Natomiast dysfunkcje wzroku, głosu, słuchu powodują ograniczenia w zakresie treści przekazu. Zakres komunikatu zostaje w tej sytuacji znacznie ograniczony.

Rysunek 3. Dostępność do instytucji kultury a rodzaje niepełnosprawności
Źródło: opracowanie własne

Problem tkwi w możliwości rozumienia słowa. W komunikacie kultury (rys. 4) słowo jest wypowiedzane, słyszane, odczytywane (widziane). Sfera dialogu kulturowego jest mocno ograniczona. Zazwyczaj całkowity brak dostępu do przekazywanych treści pojawia się w dysfunkcjonalności umysłowej.

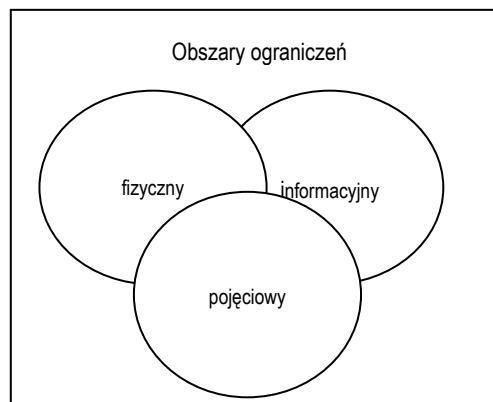

Rysunek 4. Konteksty komunikatu kultury
Źródło: opracowanie własne

Rodzaje ograniczeń w odbiorze „komunikatu kultury” (rys. 5):

- bariera fizyczna (fizyczna niedostępność słowa);
- niedostępność obszaru informacyjnego (ograniczenie funkcji słowa);
- niedostępny obszar pojęciowy (ograniczenia zrozumienia słowa).

Te obszary niedostępności mogą występować łącznie.

Rysunek 5. Niepełnosprawność a dostępność do komunikatu kultury
Źródło: opracowanie własne

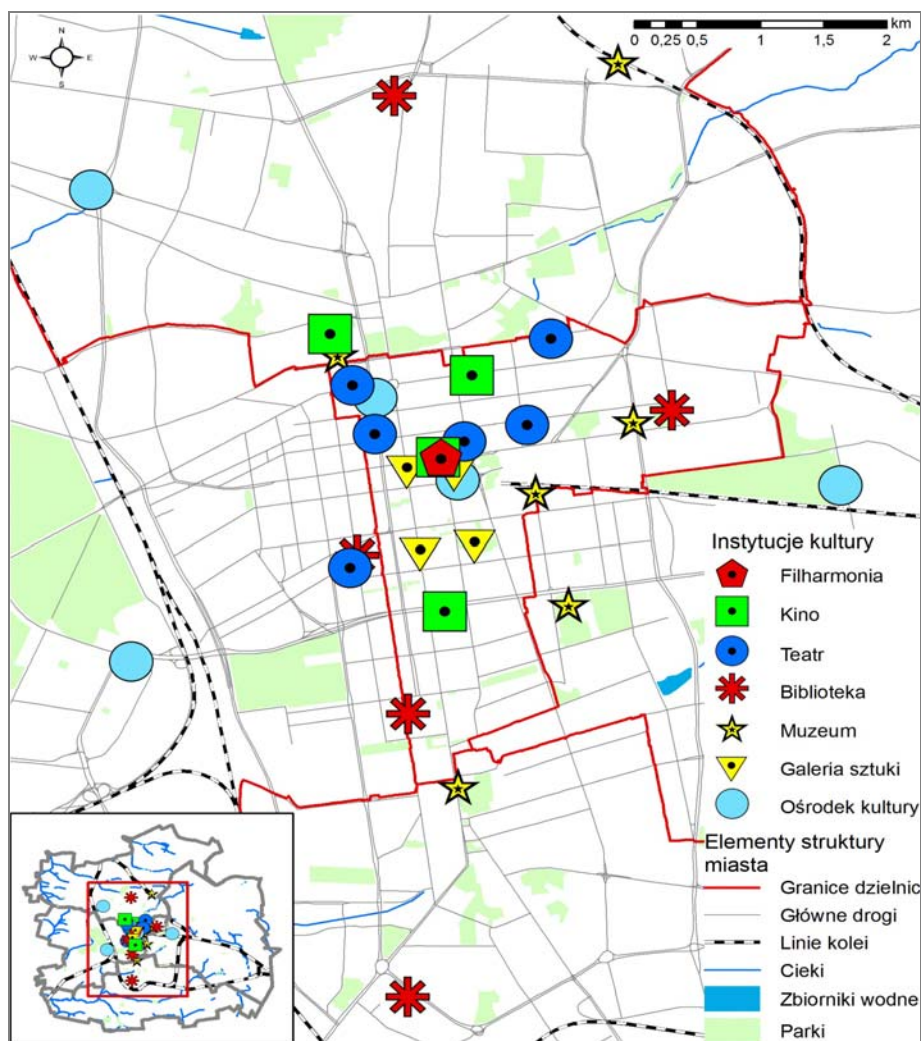
4. Dostępność rzeczywista instytucji kultury dla niepełnosprawnych

Celem badań dostępności instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych była inwentaryzacja barier i udogodnień w 31 instytucjach kultury na terenie Łodzi (rys. 6). Badania metodą inwentaryzacji zostały przeprowadzone w okresie od września do grudnia 2011 r. Wśród badanych placówek znalazły się następujące obiekty: filharmonia (1 placówka), teatry (6), biblioteki (5), muzea (6), ośrodki kultury (5), galerie (4), kina (4).

Przedmiotem szczegółowej analizy były zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne elementy przestrzeni, takie jak: miejsca parkingowe przeznaczone dla osób niepełnosprawnych; lokalizacja obiektu w przestrzeni miasta; odpowiednio usytuowane dojście i wejście do budynku; możliwość przemieszczania się między kondygnacjami; toalety dostosowane dla osób niepełnosprawnych; dostęp do recepcji lub kasy biletowej; szkolenie personelu z obsługi gości lub klientów niepełnosprawnych; urządzenia wspomagające odbiór informacji (tu kultury); dostosowanie programowe dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

W celu odpowiedzi na postawione we wstępie podstawowe pytanie badawcze autorzy za pomocą inwentaryzacji instytucji kultury i oceny parametrów je charakteryzujących dokonali kwantyfikacji dostępności na trzech poziomach. Na początku scharakteryzowali poszczególne instytucje kultu-

ry według wyposażenia, następnie ukazali występujące wyposażenie niezależnie od rodzaju obiektu, po czym dokonali ogólnej charakterystyki wyposażenia. Na podstawie przeprowadzonych badań i dokonanej analizy za najlepiej przystosowane obiekty pod kątem dostępności dla osób niepełnosprawnych uznano: Muzeum Sztuki ms² (najlepiej dostosowany budynek), Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego, kino Cinema City, Teatr Nowy.

Rysunek 6. Rozmieszczenie badanych instytucji kultury na planie miasta Łodzi

Źródło: opracowanie własne w programie ArcMap

Zadaniem badawczym było także ukazanie przestrzeni wolnej od barier. Mimo że od dłuższego czasu polityką państwa w tym aspekcie jest łamanie ograniczeń fizycznych i organizacyjnych, to jednak z analizy zebranego materiału wynika, że w przestrzeni miasta i wewnątrz budynków są one jeszcze mało zauważalne. Działania są podejmowane, ale w ograniczonym stopniu. W instytucjach, które zostały zmodernizowane i wybudowane na przestrzeni ostatnich lat można zauważyć udogodnienia dla osób niepełnosprawnych. W wielu jednak przypadkach zdarza się, że rozwiązania architektoniczne nie są do końca spełnione i przemyślane.

Ze szczegółowej oceny zebranego materiału badawczego wnioskować można, że instytucje kultury w średnim stopniu są dostępne dla osób z dysfunkcjami. Ani jedna z badanych placówek kultury nie była wolna od barier dla osób z ograniczoną sprawnością. Z przeprowadzonej inwentaryzacji wynika, że do średniego poziomu dostępności przyczynia się głównie mała liczba parkingów z miejscami postojowymi dla osób niepełnosprawnych, a także brak szkoleń z obsługi osób niepełnosprawnych. Na taki stan wpływa również brak urządzeń wspomagających odbiór kultury, a także dostosowanych programów i wystaw dla osób z dysfunkcjami.

3. Dostępność doświadczana

Prezentowana w tej części opracowaniu analiza opiera się na wynikach bezpośrednich badań ankietowych zrealizowanych w okresie od sierpnia do listopada 2011 r. wśród niepełnosprawnych członków 15 (tab. 1) łódzkich stowarzyszeń i instytucji skupiających osoby niepełnosprawne.

Pytania w ankiecie dotyczyły takich zagadnień, jak: odwiedzanie instytucji kultury przez osoby niepełnosprawne z uwzględnieniem częstotliwości tych odwiedzin, dostosowania obiektów, a także barier w dostępie do tych obiektów, roli kultury w ich życiu czy też wyboru środków transportu do miejsca kultury.

Podsumowując badania ankietowe należy z przekonaniem stwierdzić, że niepełnosprawni respondenci bez względu na posiadany rodzaj niepełnosprawności w większości uczestniczą w życiu kulturalnym miasta. W tym miejscu jednak warto zaznaczyć, że uczestnictwo tych osób w kulturze zależy w szczególności od organizacji lub stowarzyszeń, do których należą, bowiem one organizują wyjścia do miejsc kultury. Z przeprowadzonych badań wynika także, że ankietowani odwiedzają placówki kultury bardzo rzadko, raz na kilka miesięcy lub raz na rok. Wtedy też wybierają

Tabela 1. Miejsca przeprowadzania ankiet w instytucjach kulturalnych w Łodzi

Nazwa	Adres	Liczba ankiet		
		rozda- nych	odebra- nych	wypeł- nionych
Polski Związek Głuchych	ul. Nawrot 94/96 90-040 Łódź	25	24	23
Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej Ognisko „Sprawność”	ul. Milionowa 78 92-334 Łódź	8	8	8
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 3	ul. Tkacka 34/36 90-156 Łódź	7	7	7
Biuro Podróży i Tłumaczeń „Olimp”	ul. Piotrkowska 132 90-062 Łódź	10	5	5
WTZ przy Specjalnym Ośrodku Szkolno – Wychowawczym nr 3	ul. Tkacka 34/36 90-156 Łódź	10	10	10
Biblioteka Polskiego Związku Niewidomych	ul. Piotrkowska 17 90-406 Łódź	18	14	14
WTZ przy Stowarzyszeniu na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Pokój”	ul. Sędziowska 8/10 91-304 Łódź	15	13	12
WTZ przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Pomocy „Słyszę Serce”	ul. Skarbowa 28 91-473 Łódź	35	26	26
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	ul. Wigury 12a 90-301 Łódź	19	19	17
Stowarzyszenie Niepełnoprawnych Studentów i Absolwentów UŁ	ul. Lindleya 3 90-131 Łódź	5	1	1
Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy dla Dzieci Słabosłyszących nr 5	ul. Wólczajska 121/ 123, 90-521 Łódź	26	20	20
Rzymskokatolicka Parafia pw. św. ap. Piotra i Pawła	ul. Nawrot 104 90-029 Łódź	40	37	20
Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – WTZ	ul. Plantonowa 7 91-104 Łódź	3	3	3
Centrum Karier Osób Niepełnosprawnych	ul. Więckowskiego 18, 90-722 Łódź	30	12	9
Dom Pomocy Społecznej „Włóknarz”	ul. Krzemieniecka 7/9, 94-017 Łódź	2	2	2
Razem	x	253	201	177

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych placówek.

się do muzeów, teatrów i filharmonii. W opinii respondentów instytucje kultury, które odwiedzają są tylko w części dostosowane do ich potrzeb.

Aspektem szczególnie ważnym jest fakt, że dla większości osób uczestnictwo w kulturze ułatwia im integrację ze społeczeństwem i poprawia samopoczucie. Respondenci w podróżach kulturalnych po mieście niejednokrotnie spotykają na swej drodze liczne utrudnienia bez względu na rodzaj ich niepełnosprawności. Należy jednak zauważyć, że rodzaj niepełnosprawności, który mają sprawia, że ograniczają ich różnego rodzaju bariery. Mimo iż wiele osób uważa, że najczęstszą przyczyną rzadkiego uczestnictwa niepełnosprawnych w kulturze są niedostosowane obiekty i występujące w nich głównie bariery architektoniczne i urbanistyczne, to jednak podczas badań ankietowych okazało się nieco inaczej. Oczywiście dla osób z dysfunkcją narządu ruchu wyżej wspomniane bariery odgrywają kluczową rolę, tak samo jak dla osób z dysfunkcją słuchu ograniczenia komunikacyjne i informacyjne. Jednak należy w tym miejscu zaznaczyć, że największą przeszkodą dla niepełnosprawnych są względy finansowe. Potwierdzeniem tego mogą być wskazywane przez respondentów zarobki, które należą do niższych. Do podobnych wniosków dochodzi A. ZAJADACZ (2012) w opracowaniu o turystyce osób niesłyszących. Autorka założyła bowiem, że głównym ograniczeniem w podejmowaniu podróży turystycznych przez osoby niesłyszące są trudności w porozumiewaniu się z innymi ludźmi. Ostatecznie nie potwierdzono w sposób bezpośredni tej hipotezy (ZAJADACZ 2012). Najpoważniejsze ograniczenia w podejmowaniu podróży mają charakter ekonomiczny.

Istotne w działalności kulturowej niepełnosprawnych jest również to, że znaczną barierą dla nich jest ich własne ograniczenie wynikające z ich niepełnosprawności. Z przeprowadzonych badań wynika, że często osoby te są uzależnione od pomocy innych osób; korzystają w głównej mierze z pomocy rodziny. I to rodzina niepełnosprawnych organizuje w większości takie wyjścia. Osoby te docierają do sfery kultury w mieście w głównej mierze środkami komunikacji miejskiej. Korzystanie z komunikacji masowej nie stanowi dla nich poważnego problemu. Wspomnieć także należy, że uczestnictwo w kulturze niepełnosprawnych niesie dla nich wiele korzyści, takich jak poznawanie nowych i ciekawych miejsc, rozwijanie własnych zainteresowań, a także poprawę kondycji fizycznej, a co najważniejsze – opuszczenie czterech ścian domu, „wyjście” do ludzi i obcowanie z nimi. Jak zostało wspomniane wcześniej, głównie czynniki ekonomiczne i niedostosowanie infrastruktury, w tym przypadku kulturowej, są przyczyną rzadkich odwiedzin placówek kultury przez niepełnosprawnych. Jednak według ankietowanych takie czynniki, jak możliwość dofinansowywania wyjść i poprawa dostępności obiektów mogłyby spowodować, że osoby te częściej można byłoby spotkać w łódzkich placówkach kultury.

5. Studium przypadku z osobą niewidomą

Metodą oddającą faktyczny stan dostępności wybranych łódzkich instytucji kultury dla osób z dysfunkcją wzroku było przeprowadzenie indywidualnego studium przypadku (w dniu 24.05.2012 r.) z kobietą niewidomą od urodzenia (lat 58., możliwość rozpoznawania tylko pory dnia i nocy). Badanie polegało na odbyciu wycieczki tej osoby oraz autorki opracowania z miejsca pracy osoby niewidomej, poprzez odwiedzone miejsca (w tym Teatru Powszechnego i Muzeum Dętki), aż do domu kobiety.

Trasa wycieczki (rys. 7):

- 1) miejsce pracy osoby niewidomej – Biblioteka PZN (ul. Piotrkowska 17);
- 2) Teatr Powszechny (ul. Legionów 21);
- 3) Muzeum Miasta Łodzi (Oddział Kultur i Tradycji Wyznaniowych – miejsce kupna biletów – pl. Wolności 2);
- 4) Muzeum Kanału „Dętka” (centrum pl. Wolności);
- 5) dom osoby niewidomej (ul. Tatrzańska 47/49 blok 9).

Z perspektywy osoby niewidomej nie ma problemu z dojściem z pracy do teatru czy odwrotnie. Na trasie do teatru było wiele przejść dla pieszych, jednak były one „udźwiękowione” i nie stanowiły zagrożenia. Pomocne okazały się również licznie występujące barierki odgradzające chodnik od ulicy. Sam budynek teatru ma charakterystyczne położenie, więc można niekłopotliwie go zlokalizować. Nie stanowi także problemu wejście do budynku teatru, a także poruszanie się w jego wnętrzu. Spektakl Teatru Powszechnego był przygotowany pod kątem osób niewidomych. Jednak trwał stanowczo za długo, słuchało się go siedząc na niewygodnych krzesłach. Nie wzbudził on też wielkich emocji, które pobudziłyby chęć dyskusji na jego temat.

Małym utrudnieniem okazały się występujące na drodze roboty drogowe, jednak warto zaznaczyć, że roboty te nie występują stale. Dość dużym problemem dla kobiety okazało się natomiast znalezienie miejsca, gdzie kupuje się bilety do Muzeum Dętki, a także zlokalizowanie muzeum w przestrzeni placu Wolności. Zlokalizowanie „nieudźwiękowanego” przejścia dla pieszych, prowadzącego na środek placu, w którym znajduje się muzeum, było nie lada wyzwaniem dla osoby niewidomej.

Jednak głównym problemem według kobiety okazało się jednak samo wejście do Dętki, a przede wszystkim schody prowadzące w dół do tunelu. Bez asekuracji drugiej osoby, niewidomej byłoby bardzo trudno. Podczas badań okazało się również, że muzeum nie ma nic do zaoferowania oso-

elementach. Jednak niewielką trudnością okazała się nawierzchnia za pasami dla pieszych prowadząca do jej bloku. Wystające ponad powierzchnię ziemi studzienki stwarzały niebezpieczeństwo upadku.

Warto zaznaczyć, że osoby niewidome, które straciły wzrok lub urodziły się z dysfunkcją wzroku, mają doskonale rozwinięte inne zmysły, np. słuchu i węchu. Widać to było doskonale na przykładzie tej kobiety, głównie na przejściach dla pieszych z sygnalizatorami dźwiękowymi. Osoby mające sprawny narząd wzroku nie zwracają uwagi w codziennym poruszaniu się po mieście na te ułatwienia. Bodźce, które odbierają ze świata zewnętrznego głównie odbierają poprzez wzrok.

Poprzez przeprowadzone badanie chciano pokazać dostępność pewnej części przestrzeni Łodzi i wybranych jej obiektów kultury z perspektywy indywidualnego przypadku osoby niepełnosprawnej, tu konkretnie niewidomej. Należy nadmienić, że w tym przypadku dostępność ta okazała się ograniczona. W małym stopniu architektonicznie, bardziej w zakresie pewnych detali, m.in. braku przewodnika, który doprowadziłby z punktu biuletowego do Muzeum Dętki, czy też po prostu z powodu niewygodnych krzesełek w teatrze. Te niekiedy małe trudności odbierają ochotę na uczestnictwo w kulturze.

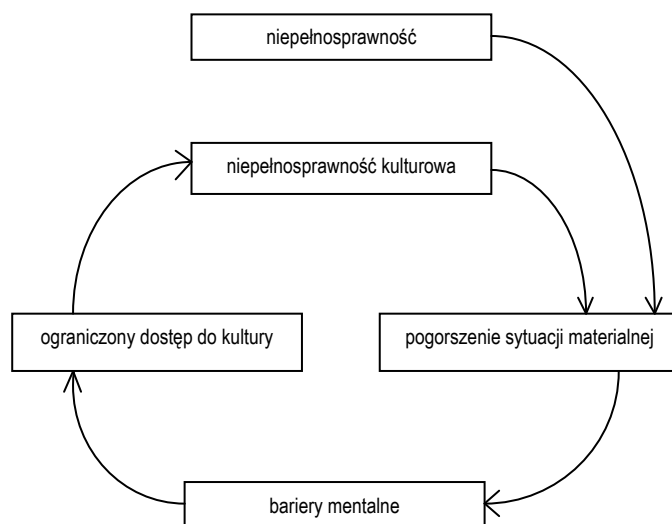
6. Podsumowanie – w stronę wykluczenia kulturowego

Zasadniczym problemem badawczym, który legł u podstaw prezentowanego obszernie materiału badawczego była próba odpowiedzi na pytanie: czy Łódź jest miastem, w którym instytucje kultury spełniają oczekiwania osób niepełnosprawnych i umożliwiają uczestnictwo w kulturze? Poszukiwanie odpowiedzi przy wykorzystaniu różnych typów badań miało na celu ukazanie wieloaspektowości tego zjawiska.

Dzięki przeprowadzonym badaniom terenowym można stwierdzić, że stolica województwa łódzkiego zarówno w sensie publicznym, jak i kulturowym nie jest przyjazna dla osób posiadających różne dysfunkcje organizmu. Jednym z wielu sposobów by pomóc osobom z ograniczoną sprawnością, jest zagwarantowanie im pełnego dostępu do kultury. Niestety wciąż jeszcze jest mało ofert kulturalnych skierowanych do osób niepełnosprawnych. Przyczyna takiego stanu tkwi zapewne w małej świadomości tego zagadnienia wśród pracowników branży kulturowej. Kluczowym elementem w niniejszym opracowaniu jest znajomość zasad postępowania z osobami niepełnosprawnymi.

W Łodzi systematycznie przybywa mieszkańców dotkniętych niepełnosprawnością stałą bądź czasową, zwiększa się liczba osób starszych. To brzmi bardzo ostrzegawczo i wymaga szybkich zmian w przestrzeni kulturowej w otaczającej nas co dnia przestrzeni dostępnej dla wszystkich. A to właśnie dla nich aktywność kulturowa może być bardzo atrakcyjną formą rehabilitacji, poznawania miasta, w którym mieszkają, poprawiania jakości ich życia.

Należy również zaznaczyć, że każda osoba niepełnosprawna ma swój indywidualny świat, toteż statystyczna reprezentatywność nie jest wskazana. Dlatego też autorzy wskazali różne zrozumienie dostępności. Poprzez wykorzystane w pracy studium przypadku ukazano, że nie można niepełnosprawności w sposób obiektywny jednoznacznie określić.

Rysunek 8. Model genezy wykluczenia osób niepełnosprawnych z życia kulturalnego
Źródło: opracowanie własne

Niepełnosprawność powoduje różnego rodzaju konsekwencje społeczne (rys. 8). Zazwyczaj osobom, które dotknięte zostały niepełnosprawnością pogarsza się sytuacja materialna. Problem zaczyna się w kwestii znalezienia pracy. Znajdując się w gorszej sytuacji finansowej, osoby te racjonalizują swoje wydatki i pojawia się cięcie kosztów ponoszonych na kulturę. W tym momencie ludzie ci zaczynają rzadziej uczestniczyć w życiu kulturalnym. Można pokusić się o stwierdzenie, że finanse i niepełnosprawność w aspek-

cie kultury chodzą ze sobą w parze. Wyniki z przeprowadzonych badań wykazały, że do zajęcia się tematem niepełnosprawności potrzebne jest kompleksowe podejście. Wprowadzenie udogodnień fizycznych jest tylko jednym z aspektów problemu. W pierwszej kolejności należy rozpatrywać kwestie ekonomiczne i mentalne. Działania administracji publicznej koncentrują się na dostępności fizycznej do obiektu i to jest najważniejsze. Jednak ludzie wskazują w pierwszej kolejności na ekonomiczne aspekty, potem pojawiają się kwestie mentalne. Obojętność osób pełnosprawnych w stosunku do niepełnosprawnych jest jeszcze gorsza niż negatywne nastawienie. Jeżeli nie weźmiemy pod uwagę sytuacji finansowej i nie zmienimy mentalności, to co z tego, że obiekty będą doskonale przygotowane, kiedy nie będzie w nich użytkowników.

Obszerny i szczegółowy materiał badawczy uzyskany na potrzeby opracowania ukazał, że problemu badawczego nie można jednoznacznie rozwiązać. Ponieważ dostępność fizyczna jest do określenia – łódzkie instytucje kultury w ograniczonym stopniu są dostępne i w małym stopniu umożliwiają uczestnictwo w kulturze osobom niepełnosprawnym, to doświadczanie dostępności nie jest takie jednoznaczne. Pojawiają się elementy, które wpływają na to, że dostępność fizyczna ma marginalne znaczenie, zatem potrzebne jest kompleksowe podejście do niepełnosprawności. Wprowadzanie udogodnień fizycznych jest tylko jednym z aspektów rozpatrywanego problemu. W pierwszej kolejności należy uwzględnić kwestie ekonomiczne i mentalne.

BIBLIOGRAFIA

- GLESSON B., 1999, *Geographies of Disability*, Routledge, London.
- HERBERT Z., 1992, *Podróż*, [w:] *Elegia na odejście*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- JOHNSTON R.J., GREGORY D., PRATT G., WATTS M., 2000, *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell, Oxford.
- PESSOA F., 2009, *Strażnik trzód – IX*, [w:] *Poezje zebrane Alberta Caeiro*, tłum. W. Charchalis, Czuły Barbarzyńca Press, Warszawa.
- ZAJADACZ A., 2012, *Turystyka osób niesłyszących – ujęcie geograficzne*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.